

ONDERWERP

Beoordeling roeken knooppunt Hooipolder A27HH

DATUM

17 februari 2022

VAN

[Redacted]

AAN

Rijkswaterstaat

Inleiding

Voor de lopende ontheffingsaanvraag voor het project A27 Houten – Hooipolder heeft RVO een aanvullende beoordeling gevraagd ten aanzien van de roekenkolonies rondom knooppunt Hooipolder. In de huidige aanvraag is onvoldoende zicht op een totaal effect op de roekenpopulatie rondom knooppunt Hooipolder. In deze memo is middels extra gegevens een aanvullende beoordeling gemaakt, waarna een conclusie getrokken wordt of de staat van instandhouding van de roek mogelijk in geding komt.

Methode

Om te komen tot een aanvullende beoordeling en conclusie worden de volgende stappen doorlopen:

1. Bepalen staat van instandhouding van de roek
 - a. Op landelijk niveau
 - b. Op lokaal niveau (Hooipolder e.o.)
2. Effecten vanuit de A27HH
3. Habitatbeoordeling uitwijklocaties voor de bestaande kolonies op lokaal niveau
4. Vast te stellen maatregelen en effectiviteit
5. Conclusie over mogelijke effecten op de staat van instandhouding van de roek

Bepalen staat van instandhouding van de roek

Landelijk gezien kent de roek als broedvogel een dalende trend. Het betreft een significante afname, kleiner dan 5% per jaar voor zowel de laatste 12 jaar als vanaf 1990 tot nu (SOVON, 2022¹). Als toelichting hierop wordt gegeven dat de landelijke populatie rond 1970 op een dieptepunt stond door vervolging en vergiftiging door landbouwbestrijdingsmiddelen. Daarna is tot ongeveer 2000 de populatie toegenomen, daarna is weer een daling ingezet. Als oorzaak wordt gegeven dat dit deels komt door verstoring in verband met overlast en schade (SOVON, 2022). Daarnaast is een trend zichtbaar dat grote kolonies zich uitspreiden over meerdere kleinere locaties (SOVON, 2022). In een regionale analyse (Lensink & van Bruggen, 2016)² in Gelderland is de afname van roek nader bekeken, waaruit bleek dat na een broedseizoen met veel regen, het jaar daarna een toename zichtbaar was. Verklaring hiervan wordt gezocht in het makkelijker vinden van voedsel in zachte bodem en hogere beschikbaarheid van voedseldieren doordat deze hoger in de bodem leven in natte periode. Anderzijds kan te veel regen ook leiden tot verregende jongen in de nesten. Daarbij zullen de recente droge jaren in 2018, 2019 en 2020 de situatie bevorderd hebben voor de roek. Deze bevindingen zijn in lijn met de bedreigingen voor de roek die worden gegeven in het Kennisdocument Roek (BIJ12, 2017), waar intensieve landbouw, verdroging, overbemeste grond, omzetting van grasland naar akkerbouw en toenemende verstedelijking als beperkende factor worden beschreven.

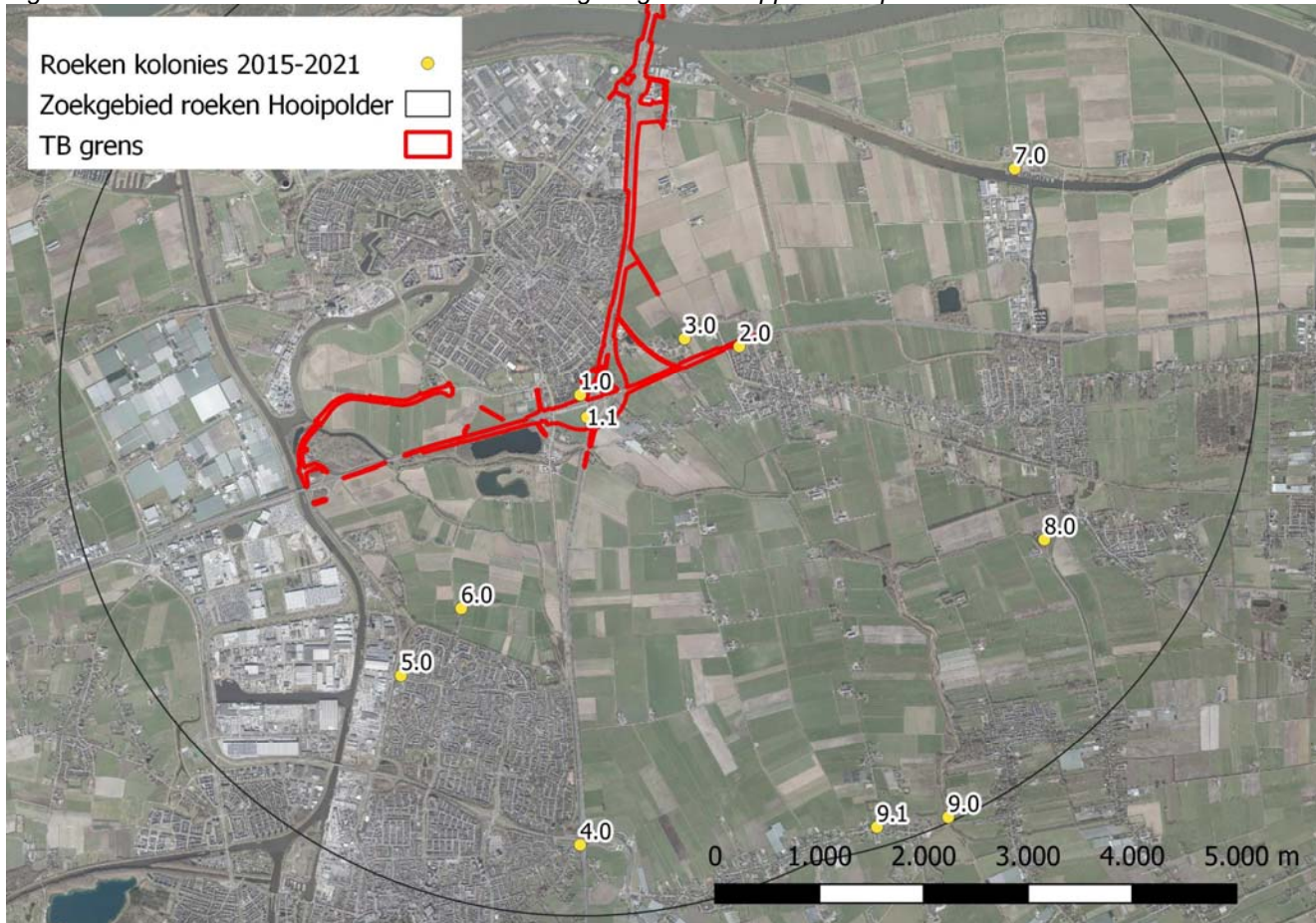
Voor de roek wordt een dispersie afstand gegeven van 1 tot 5 kilometer vanaf de oorspronkelijke kolonie (BIJ12, 2017), voor wanneer een kolonie maximale capaciteit bereikt heeft en individuen nieuw leefgebied moeten zoeken. Maar meestal vindt vestiging plaats bij satellietkolonies binnen een straal van 3 tot 4 kilometer. Om een beoordeling te maken van de lokale staat van instandhouding is daarom gekeken naar alle bekende roekenkolonies in een straal van

¹ SOVON, 2022. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/15630>. Website geraadpleegd op 3 februari 2022.

² Lensink, R., J. van Bruggen, 2016. Roeken in het Hart van Gelderland: wanneer stopt de neergang. Vlerk 33/2, juni 2016.

5 kilometer rondom de kolonie van knooppunt Hooipolder en nabij Raamsdonk. Hiervoor is data gebruikt van SOVON tellingen, NDFF en dhr. H Diepstraten. Grofweg is de meeste data beschikbaar tussen de periode 2015 en 2021, waarbij voor 2021 de opmerking gemaakt dient te worden dat de cijfers gebaseerd zijn op één bezoek waarbij de nesten in aanbouw werden geteld. De telling van de daadwerkelijke nesten waarin gebroed is, waren niet beschikbaar. In onderstaande figuur zijn grofweg de locaties van de geïdentificeerde kolonies weergegeven. Het gaat daarbij om 9 afzonderlijke locaties waarbij twee locaties (1.1 en 9.1) twee kolonies dermate dicht bij elkaar liggen dat hier mogelijk sprake is van een sub kolonie.

Figuur 1 Overzicht van de roeken kolonies in de omgeving van knooppunt Hooipolder

In onderstaande tabel is een overzicht van de kolonies in de omgeving van knooppunt Hooipolder weergegeven, inclusief aantalsontwikkelingen.

Tabel 1 Overzicht van aantallen broedende roeken rondom knooppunt Hooipolder

Code	Kolonie naam	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1.0	Hooipolder	76	98	91	73	61	80	82
1.1	Hooipolder sub	Betreft een beperkt aantal nesten, maar zijn meegenomen in totaal tellingen voor Hooipolder en daarmee niet volledig terug te leiden.						
2.0	Raamsdonk					22		
3.0	Kerklaan Raamsdonksveer				21	16	14	Onbekend

4.0	A27 afrit 19				12	29	32	36
5.0	Statendam Oosterhout		53	65	63	69	66	81
6.0	Otterweg Oosterhout	17	15	9	19	9	0	Onbekend
7.0	Jachthaven Waspik	42	64	59	49	43	28	28
8.0	Waspikse weg Waspik	165	183	162	153	108	97	88
9.0	Donge 's-Gravenmoer		68	89	86	77	62	72
9.1	Provinciale weg Oosteind		47	49	46	32	30	34
	Totaal	300	528	524	522	466	409	421

Te zien is dat in 2015 van een aantal grote kolonies geen data beschikbaar is. Hierbij is het aannemelijker dat deze niet geteld zijn in 2015 dan dat deze zich pas in 2016 gevestigd hebben. Ook dient voor het getal in 2021 nog rekening gehouden worden met het feit dat alleen data beschikbaar is van nesten in aanbouw. Van de daadwerkelijke broedparen is geen data beschikbaar.

De periode 2016 tot en met 2020 geeft wel een duidelijk beeld t.a.v. de aantalsontwikkeling en de daar bijhorende trend. Grofweg is de dalende trend in lijn met de landelijke staat. Met name de afname na de droge zomers vanaf 2018 (dus effect in 2019 en later) is duidelijk zichtbaar. Ook is het ontstaan van diverse kleinere kolonies zichtbaar zoals kolonie 3.0 en 4.0.

Verder is bekend dat tussen de jaren 2000 en 2010 in de omgeving diverse ontheffingen zijn verleend voor het verjagen van roekenkolonies die overlast veroorzaakten. Rondom Waspik en Sprang-Capelle zijn ruim 500 roeken verjaagd. Dit kan bijgedragen hebben aan de versnippering en het uit elkaar vallen van de grotere kolonies. Andere signalen of afwijkende ontwikkelingen in de omgeving die deze negatieve trend kunnen veroorzaken, die afwijken van de eerder beschreven knelpunten voor de roek landelijk, zijn niet bekend.

Geconcludeerd wordt dat in de omgeving van knooppunt Hooipolder ooit vele grotere kolonies voor kwamen en dat deze nu verspreid zijn over diverse kleinere satelliet kolonies. Het is zeer aannemelijk dat het verjagen in verband met overlast, geleid heeft tot versnippering van deze kolonies.

De optelling van deze satelliet kolonies rondom knooppunt Hooipolder kennen een vergelijkbare trend met de landelijke staat van instandhouding. Oorzaken hiervoor worden met name gezocht in afname van kwaliteit van leefgebied, onder andere door invloed van droogte.

Effecten vanuit de A27HH

In het mitigatie- en compensatieplan van Knooppunt Hooipolder is reeds beschreven dat effecten worden verwacht op roekenpopulaties. Het gaat hierbij om de kolonies 1.0, 1.1 (4.3 en 4.4 in MC-plan) en 2.0 (4.10 in het MC-plan). Voor kolonie 2.0 gaan enkele nestbomen verloren, waardoor 11 van de 22 aanwezige nesten verloren zouden gaan. Hier is dus sprake van fysieke aantasting. De overige 11 nesten liggen binnen de 50 meter vanaf de grens van het tracébesluit, waardoor er mogelijk sprake is van verstoring, waardoor nesten niet in gebruik worden genomen. Voor kolonie 1.0 en 1.1 geldt dat hier geen sprake is van fysieke aantasting omdat er geen bomen gekapt worden met roekennesten. Wel ligt een deel van de nesten binnen de 50 meter vanaf de grens van het tracébesluit, waardoor mogelijk sprake is van verstoring, waardoor nesten niet in gebruik worden genomen. Voor knooppunt Hooipolder gaat dit waarschijnlijk om ongeveer 75% van de nesten rondom knooppunt Hooipolder, zie ook figuur 2.

Habitatbeoordeling van kolonies

Middels streetview cyclomedia is voor de aan te tasten of te verstoren kolonies een beoordeling gemaakt van het habitat. Daarbij is gekeken naar de huidige staat en omvang, uitbreidingsmogelijkheden van deze roekenkolonie.

Tabel 2 Overzicht van kolonies met de te verwachten effecten als gevolg van het project A27HH.

Code	Kolonie	Fysieke aantasting	Verstoring	Huidige situatie	Uitbreidingsmogelijkheden
1.0 (inclusief 1.1)	Hoopolder	N.v.t.	Mogelijk (+- 60 nesten, waarbij uitgangspunt is dat ongeveer de 75% binnen 50 meter van het TB ligt, totaal +- 80 nesten, zie ook figuur 2)	Hoge bomen, in een bomenrij tussen snelweg en Raamsdonksveer. Buitenste strook voornamelijk wilgenbos en wijkt qua boomsoorten waarschijnlijk af. Verdere omgeving wel vergelijkbare omvang bomen qua hoogte.	Ja, rondom woonwijk en diverse populieren rondom het knooppunt.
2.0	Raamsdonk	11 van de 22 nesten	11 nesten	Mix van diverse boomsoorten ten noorden van Raamsdonk rondom een grasveld	Ja, ten noorden van A59 zijn diverse grotere bomen n rondom de Kerk. Daarnaast ligt kolonie 3.0 op zeer korte afstand.

Op basis van bovenstaande tabel wordt concludeert dat voor beide kolonies alternatieven in de directe omgeving zijn met vergelijkbare boomsoorten. Voor kolonie 1.0 Hoopolder geldt ook dat een deel van de roeken al broedt in het bos buiten de 50 meter zone vanaf het TB (figuur 2). Dit maakt dat er al oude nesten aanwezig zijn en in het broedseizoen actieve roeken aanwezig zijn wat een aantrekkende werking kan hebben op roeken uit de verstoorde delen.

Figuur 2: Detail ligging roekenkolonie 4.3 en 4.4.

Vast te stellen maatregelen en effectiviteit

Gezien de effecten op de roek, fysieke aantasting van nesten en verstoring van bestaande nesten, is het treffen van maatregelen om effecten te verminderen noodzakelijk.

Ten aanzien van de effecten op de roek, heeft het project A27HH alleen effect op het aanbod van geschikte nestlocaties. De effecten op landelijke schaal als gevolg van factoren zoals droogte, overbemesting en intensieve landbouw, zijn niet te koppelen aan het project A27HH. Maatregelen voor de roek vanuit het project A27HH richten zich dan ook op het aanbod van nestlocaties.

In het verleden zijn voor ruimtelijke ingrepen of ingeval van overlast pogingen gedaan tot het verplaatsen van roekenkolonies door het volledig verhuizen van bomen of boomkronen. De effectiviteit van deze maatregel is echter twijfelachtig, doordat maar in enkele gevallen een succesvolle verplaatsing heeft plaatsgevonden. In bijna alle gevallen werkte de bedachte compensatie niet en verspreiden de roeken zich over de omgeving. Gezien de beperkte effectiviteit, trend van de roek waarbij dieren doorgaans verspreiden over meerdere populaties en er maar sprake is van een beperkt aantal nesten (11 nesten) dat fysiek aangetast wordt, wordt het verplaatsen van boomkronen inclusief nesten niet als geschikte maatregel gezien.

Rondom knooppunt Hooipolder zijn binnen de dispersieafstand van 5 kilometer 9 verschillende kolonies aanwezig met daarin +/- 400 broedparen. Gezien de trend, waarbij grote kolonies versplinteren naar meerdere kleine kolonies en de effecten van de A27 betrekking hebben tot het nestaanbod, zou de meest effectieve maatregel zijn dat omliggende kolonies het verlies van enkele nestlocaties en eventuele verstoring op kunnen vangen.

Uit ervaringen voor het verplaatsten van roekenkolonies in Drenthe en Overijssel (van Liere, 2007³) blijkt dat het ophangen van nesten op locaties die al gebruikt worden door roek, een belangrijke prikkel zijn. Daarnaast zijn factoren zoals 'opbouw van de boomopstand dient vergelijkbaar te zijn' en 'afstand tot foerageergebied' belangrijk. Minder belangrijke factoren zijn aanbod van nestbeginsel, aanwezigheid van mais en lokgeluiden van roek.

Voorgesteld wordt om bij alle roekenkolonies binnen de straal van 5 kilometer, die niet binnen de verstoringszone van 50 meter rondom de A27 liggen, oude nesten of rietmanden met takken worden opgehangen. Bekend is dat de oude verhangen nesten ontmanteld worden om weer nieuwe nesten van te maken, of een nest verder op te bouwen (van Liere, 2007). Het ophangen van rietmanden met takken stimuleert dit, aangezien bekend is dat roeken liever takken uit de boom halen (BIJ12, 2017). Het uitstrooien van takken op de grond kent wisselende resultaten maar is minder effectief dan in de boom (van Liere, 2007).

Per aan te tasten of te verstoren nest, wordt buiten de verstoringszone één oud nest of rietmand met nestbeginsels (+/- 40 takken per mand) opgehangen. Gezien de aantasting van 11 nesten en +/- 60 nesten binnen de verstoringsafstand van 50 meter rondom de A27, betekent dit dat minimaal 71 oude nesten en rietmanden met takken dienen te worden opgehangen.

Deze worden grofweg naar rato verdeeld op basis van het aantal nestlocaties per kolonie dat nu al aanwezig is. Voor kolonie 1.0 Hooipolder blijkt voldoende alternatief in de omgeving, waarbij deze ook dicht bij de werkzaamheden ligt. Daarom is ervoor gekozen om de opgave van 13 oude nesten/nestmanden te verlagen met 5 naar 8. Deze 5 nesten worden nu teruggebracht nabij kolonie 6.0, waar in 2018 en 2019 nog een kleine kolonie aanwezig was. Mogelijk dat de roek zich hier weer kan vestigen.

Zie onderstaand overzicht voor uit te voeren maatregelen per kolonie.

³ van Liere, D.W., 2007. Ervaringen met beheer gericht op co-existentie met roeken. Eindrapport van het project 'Roekenbeheer in zuidwest Drenthe en noordoost Overijssel in 2004-2007'. CABWIM, consultancy in animal behaviour and management, Assen.

Tabel 3 Overzicht van aantallen broedende roeken rondom knooppunt Hooipolder

Code	Kolonie naam	2020	% van totale aantal	Aantal op te hangen oude nesten/nestmanden
1.0	Hooipolder	80	19%	8
2.0	Raamsdonk	22	5%	4
3.0	Kerklaan Raamsdonksveer	14	3%	2
4.0	A27 afrit 19	32	7%	5
5.0	Statendam Oosterhout	66	15%	11
6.0	Otterweg Oosterhout	0	0%	5
7.0	Jachthaven Waspik	28	6%	5
8.0	Waspikse weg Waspik	97	23%	16
9.0	Donge 's-Gravenmoer	62	14%	10
9.1	Provinciale weg Oosteind	30	7%	5
	Totaal	431	100%	71

Omdat de maatregelen getroffen worden binnen hoofdzakelijk actieve roekenkolonies, is er geen directe aanleiding om overal ook nog in te zetten op het lokken van roeken door middel van een geluidsinstallatie. Het actief lokken van roeken door het plaatsen van een geluidsinstallatie met lokgeluiden van verzamelande roeken is alleen van toepassing voor kolonie 6.0, welke momenteel niet in gebruik is. Dit moet ervoor zorgen dat roeken de nestlocatie sneller en makkelijker vinden.

Daarnaast wordt aan de Kerklaan in Raamsdonksveer een compensatiegebied ingericht voor de steenuil. Deze zal voor een groot deel bestaan uit extensief beheerde graslanden met vruchtdragende bomen en landschapselementen zoals hagen en struwelen. Met name de extensief beheerde graslanden kunnen geschikt foerageergebied vormen voor de roek.

Deze maatregelen samen moeten leiden tot voldoende alternatieve nestlocaties voor roeken waarvan de nestlocatie wordt verwijderd of wordt verstoord. Door het verbeteren van aanbod van nestlocaties en het vindbaar maken van deze locaties worden alternatieve locaties binnen het functionele leefgebied geboden. Daarmee zijn effecten op de lokale populatie zoveel als mogelijk voorkomen. De inrichting van compensatiegebied voor de steenuil zal, vooral voor de roeken direct rondom knooppunt Hooipolder, een positief effect op leveren doordat er meer foerageergebied komt van hoge kwaliteit voor de roek.

Conclusie

Voor de roeken rondom knooppunt Hooipolder is gekeken naar de landelijke en lokale staat van instandhouding. Geconcludeerd wordt dat rondom knooppunt Hooipolder diverse kolonies voorkomen, in het verleden grote kolonies in de omgeving zijn verjaagd zijn en dat de trend past in het landelijke beeld. Voor de afnemende trend geldt dat de daling van de laatste jaren vooral gezocht worden in droogte, bemesting en intensieve landbouw. Het project A27HH zal vooral een negatief effect hebben op het aanbod van nestlocaties.

Voor het aanbod van nestlocaties worden maatregelen voorgesteld die moeten bijdragen aan de beschikbaarheid van nestlocaties op lokale schaal. Deze maatregelen worden getroffen binnen de dispersieafstand van 5 km voor de roek. Op deze manier wordt in de omgeving voldoende alternatief geboden om te gaan nestelen op een locatie waar geen verstoring plaats vind als gevolg van de A27HH. Daarnaast vind een verbetering van foerageergebied rondom knooppunt Hooipolder plaats als gevolg van een compensatieopgave voor steenuil.

Effecten op de staat van instandhouding op lokaal niveau worden, gezien de maatregelen, niet verwacht. Gezien het ontbreken van effecten op lokaal niveau, worden effecten op regionale en landelijke schaal ook niet verwacht.